

нов. Предложенные меры, направленные на преодоление гендерного дисбаланса в системе органов адвокатского самоуправления в Украине.

Results of gender monitoring of structure of bodies of lawyer self-government of nation-wide and regional level are reflected in article. The structure of Council of lawyers of Ukraine, the Highest the qualification and disciplinary commission of legal profession, the Highest audit commission of legal profession, Councils of lawyers of regions, the qualification and disciplinary commissions and auditing the commissions of regions is analyzed. The proposed measures directed to overcoming a gender imbalance in the system of bodies of lawyer self-government in Ukraine.

Стаття надійшла до редколегії 24.08.2017

УДК 346.24

**Забродін О. М., арбітражний керуючий,
адвокат (м. Запоріжжя)**

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ БАНКРУТСТВА ДЕРЖАВНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ

У статті розглянуті особливості правового регулювання банкрутства державних підприємств в Україні, здійснено аналіз та розкрито співвідношення правових норм, що регулюють процедуру банкрутства державних підприємств, згруповано джерела правового регулювання банкрутства державних підприємств за їхньою ієрархією та здійснено їх стислий розгляд, висловлено авторські пропозиції щодо вдосконалення діючого законодавства у сфері правового регулювання банкрутства державних підприємств в Україні та необхідності подальшого теоретичного дослідження правового регулювання процедури банкрутства державних підприємств.

Актуальність наукового дослідження правового регулювання банкрутства державних підприємств в Україні та розробки пропозицій щодо внесення змін до чинного законодавства у даній сфері обумовлюється декількома чинниками:

1) набранням 19.01.2013 чинності нової редакції Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» та приведенням відповідно до цього Закону підзаконних нормативно – правових актів, в тому числі, тих, що регулюють питання банкрутства державних підприємств;

2) необхідністю аналізу причин неоднакового застосування норм права в аналогічних спорах у справі про банкрутство та упорядкування судової практики вирішення спорів між учасниками провадження у справі про банкрутство;

3) позитивними змінами у динаміці застосування судами України, в тому числі, і господарськими, прогресивних положень Рішень Європейського Суду з прав людини у майнових спорах фізичних та юридичних осіб проти держав;

4) необхідністю подолання невиннованого затягування судового провадження у справах про банкрутство, що іноді затягується на роки та десятиріччя, та зменшення витрат на його проведення. Так, відповідно до даних, зібраних за методологією рейтингу DoingBusiness, серед усіх компонентів рейтингу в Україні найгірший стан справ з врегулюванням процедури неплатоспроможності, середня тривалість процедури банкрутства підприємства, описаного методологією рейтингу, складає 2,9 років (для порівняння, у розвинених країнах – членах ОЕСР – 1,7 роки), а її вартість – 42% від вартості майна боржника (9% для країн-членів ОЕСР). Вітчизняна процедура банкрутства забезпечує повернення кредиторів – 8,3%. За цим показником Україна ділить з Камбоджею 161-162 місце серед 165 країн, у яких існує судова процедура банкрутства [1];

5) невиннованістю, на думку авторів, декриміналізації Законом України від 15 листопада 2011 року 4025-VI «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності» таких складів злочинів, як приховування стійкої фінансової неспроможності, незаконні дії у разі банкрутства та фіктивне банкрутство; соціальна та економічна обумовленість криміналізації зазначених діянь [2];

6) важливістю забезпечення впливу Держави на економіку шляхом збереження та примноження за органами державної влади не лише адміністративних, а й ринкових методів регулювання економічної сфери, одним із найважливіших інструментів чого є відновлення платоспроможності фінансово нестійких державних підприємств.

В результаті опрацювання теми даної статті авторами встановлено відсутність системних науково-теоретичних досліджень правового регулювання банкрутства саме державних підприємств в Україні. Із аналізу наукових досліджень теми банкрутства в Україні автори дійшли висновку, що науковці, як правило, не виділяють процедуру банкрутства державних підприємств в якості окремого

об'єкта наукових досліджень, фактично прирівнюючи процедури банкрутства державних підприємств до банкрутства комунальних та приватних підприємств та вказуючи у своїх дослідженнях лише на окремі особливості різних форм власності суб'єктів господарювання, що перебувають у процедурі банкрутства. Разом з тим, відповідно до статистичних даних Державної служби статистики України розподіл підприємств за обсягом виробленої продукції у 2015 році мав наступне співвідношення: великі – 43,7% (2014 – 44,7%), середні – 39,7% (2014 – 38,2%), малі – 16,6% (2014 – 17,1%) [3]. Таким чином, незважаючи на те, що кількісний склад великих підприємств на території України складає 0,1%, попри дещо скривлене розуміння ролі цих підприємств на фоні поширення лібертаріанських концепцій та багато в чому популістських та політичних закликів деяких політиків та суспільних діячів орієнтувати економіку України на діяльність малих та середніх підприємств, великі підприємства створюють майже половину ВВП України. При цьому, незважаючи на роздержавлення цілісних майнових комплексів державних підприємств протягом останніх років, державні підприємства продовжують відігравати значну роль в економіці держави. Так, за даним Міністерства економічного розвитку і торгівлі України питома вага кількості суб'єктів господарювання державного сектору економіки складає 6,7%, питома вага чистого доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) суб'єктів господарювання державного сектору економіки 14,7%, питома вага середньої вартості необоротних та оборотних активів суб'єктів господарювання державного сектору економіки 26,0%, питома вага державного сектору економіки 15,8% [4]. Вказані підприємства, як правило, належать до великих або середніх підприємств реального сектору економіки, мають значну інфраструктуру та виробничі потужності, сформований цілісний майновий комплекс підприємства. У процедурі банкрутства такі підприємства характеризуються тим, що мають, як правило, багатомільйонну кредиторську заборгованість, об'єкти соціальної інфраструктури, які слід передавати у власність територіальних громад, комунікації, значний обсяг неупорядкованої кадрової документації, необхідної для передання до місцевих архівів, особливо небезпечні хімічні речовини та інші дуже складні проблеми, вирішення яких орган управління та кредитори зазвичай покладають на арбітражного керуючого, відсторонюючись від фінансування цих витрат. Крім того, значну роль у процедурах банкрутства державних підприємств продовжує відігравати орган

управління (профільне Міністерство або державний комітет), позиція та інтереси якого щодо ходу процедури банкрутства може кардинально відрізнятись від позиції та інтересів боржника, арбітражного керуючого або кредиторів, та без відсутності позитивної згоди якого стає неможливим затвердити мирову угоду, план санації або перелік ліквідаційної маси для продажу. Державні підприємства, щодо яких здійснюються судові процедури розпорядження майном, санації або ліквідації, знаходячись у процедурі банкрутства, в багатьох випадках продовжують здійснювати господарську діяльність та залишаються задіяними у таких надважливих сферах народного господарства, як оборонна промисловість чи житлово – комунальні послуги. За таких обставин, у процедурі банкрутства державних підприємств здійснюється управління не лише активами підприємства та його господарською діяльністю, а й його кредиторською заборгованістю. Для подолання протиріч між учасниками процедури банкрутства державних підприємств та їх виведення зі стану неплатоспроможності слід вдосконалювати діюче законодавство у сфері банкрутства державних підприємства, розвивати системні теоретичні дослідження особливостей таких процедур.

Метою дослідження є необхідність виявлення проблем існуючої системи правового регулювання процедури банкрутства державних підприємств для вдосконалення діючого законодавства у цій сфері, навчання та підвищення кваліфікації арбітражних керуючих, які виконують повноваження на державних підприємствах, та працівників органів управління таких підприємств, відповідальних за супровід процедур банкрутства.

Окремі аспекти правового регулювання банкрутства державних підприємств викладені у працях таких науковців, як В. В. Джунь, О.В. Титова, Б.М. Грек, та інших.

Так, В.В. Джунь досить чітко встановлює причини та передумови банкрутства державних підприємств. Дослідник зазначає, що явища доведення до банкрутства дуже поширені в Україні і зовні проявляються переважно як приховані форми приватизації. На думку В.В. Джуня, стимули для доведення до банкрутства державних підприємств були закладені практикою приватизації, яка склалася в Україні в 1990-х роках і тривала аж до початку 2000-х років, оскільки на продаж чи в обмін на приватизаційні папери у цей період виставлялись, як правило, лише малорентабельні підприємства. Тож директорат державних підприємств на паях зі «своїми діловими

партнерами» свідомо збільшував їх боргові зобов'язання. Такі дії щодо державних або квазідержавних підприємств мали наслідком не лише сумнівні приватизаційні угоди, а й руйнування цілісних майнових комплексів стратегічно важливих для держави об'єктів, різкого зростання безробіття тощо [5; с. 172].

О.В. Титова, розвиваючи думку Джуня В.В., у своїх статтях вказує на фактори, що заважали проведенню процедур банкрутства державних підприємств за попередньої редакцією Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом». На думку цього автора, наявність негативних ефектів мораторію на примусову реалізацію майна державних підприємств і господарських товариств, у статутних фондах яких частка держави становить не менше 25 %, необхідність підвищення ролі держави в ході провадження у справах про банкрутство, використання процедури банкрутства в якості механізму «прихованої» приватизації державних підприємств обумовили необхідність подальшого вдосконалення норм чинного законодавства у сфері банкрутства державних підприємств та підприємств з державною часткою власності. Значну увагу автор приділяє огляду норм Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» [6; с. 91].

Б.М. Грек, в свою чергу, проводить глибокі дослідження кримінологічної характеристики суспільно – небезпечних діянь у сфері банкрутства та складів таких злочинів, відповідальність за які була передбачена Кримінальним кодексом України до внесення Законом України від 15 листопада 2011 р. № 4025-VI «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності» змін у редакцію статті «Доведення до банкрутства» та декриміналізації статей 218, 220, 221 КК України. Цей Закон, в свою чергу, не виправив розбіжності між охоронними нормами кримінального права і регулятивними нормами права – Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», уведеного в дію з 1 липня 1992 року Постановою Верховної Ради України від 14 травня 1992 року № 2344-XII із змінами і доповненнями. Зміни в редакції наведеної статті Кримінального кодексу України не усунули всі недоліки в її конструкції.

Наукові розробки Б.М. Грека розкривали не лише розкривали об'єктивні та суб'єктивні ознаки складів злочинів у сфері банкрутства,

але й давали можливість слідчим та судовим органам здійснювати правильну кваліфікацію таких злочинів, в тому числі, і вчинених із посяганням на охоронювані законом суспільні відносини, пов'язані із банкрутством державних підприємств, оскільки для кваліфікації та проведення досудових розслідувань по даній категорії справ правозастосовець вивчає та аналізує поняття «банкрутство», «справа про банкрутство», «неплатоспроможність», «фінансова неспроможність», «банкрут», «боржник», що є, безумовно, господарсько-правовими дефініціями, та які детально досліджено Б.М. Греком [7].

В свою чергу, В.В. Гордієнко, наголошуючи на значущості досліджень Б.М. Грека та інших науковців, зазначає, що вони були здійснені до внесення Законом України від 15 листопада 2011 р. № 4025-VI «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності» змін у редакцію статті «Доведення до банкрутства» та декриміналізації статей 218, 220, 221 КК України [8, с. 2]. У зв'язку з цим звертає увагу на тому, що його праці відрізняються від них структурою, змістом, а також висновками. На думку В.В. Гордієнка, досі невирішені питання щодо безпосереднього об'єкта, об'єктивної сторони, суб'єктів складу злочину «Доведення до банкрутства», розмірів матеріальної шкоди та санкцій цього злочину. На актуальність теми дослідження вказує проведене анкетування представників правоохоронних органів, під час якого було виявлено, що 50% респондентів вважають, що лише половину вчинюваних злочинів «Доведення до банкрутства» виявляють правоохоронні органи. Це також свідчить про високий ступінь латентності наведеного злочину [8, с. 2].

В той же час, на нашу думку, поза увагою вказаних дослідників залишилися системні дослідження банкрутства державних підприємств з огляду на законодавчі особливості процедури банкрутства таких підприємств та їх роль в економіці держави. Авторами даної статті не виявлено системних монографічних досліджень на тему банкрутства державних підприємств взагалі. Також науковцями і на цей час не встановлено ієрархію та співвідношення джерел правового регулювання банкрутства державних підприємства в Україні. До того ж авторами вирішено відійти від лише кримінально – правового аспекту висвітлення банкрутства державних підприємств, на якому, починаючи з Грека Б.М., як правило, акцентують увагу науковці, оскільки, на нашу думку, наявність кримінальних проваджень майже ніколи не вирішує як проблему відновлення платоспроможності дер-

жавного підприємства, так і розгляд справ про банкрутство державних підприємств протягом розумних строків, які, як зазначено вище, значно порушуються та розтягуються в часі іноді на десятиліття.

Автори даної статті, традиційно дотримуючись позитивістської концепції права, вважають за необхідне ієрархічно вибудувати форми (джерела) права, що регулюють міжгалузевий підінститут банкрутства державних підприємств, який, в свою чергу, структурно входить до галузей цивільного, господарського та господарського процесуального права.

1. *Міжнародно – правові договори*, до яких належать загальні (Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, Міжнародний пакт ООН про економічні, соціальні та культурні права, Міжнародний пакт про громадянські та політичні права), галузеві (Конвенція країн СНД про правову допомогу і правові стосунки у цивільних, сімейних і кримінальних справах, Договір між Україною та Кореїською Народно-Демократичною Республікою про правову допомогу в цивільних та кримінальних справах) та спеціальні (зокрема, Європейська конвенція про деякі міжнародні аспекти банкрутства (Стамбул, 5 червня 1990 року) – не підписана та не ратифікована Україною, Директива 2001/17/ЄС про реорганізацію та ліквідацію страхових організацій, Директива 80/987 про наближення законодавства держав – членів ЄС у сфері захисту прав працівників у разі неспроможності їх роботодавця, Типовий Закон ЮНСІТРАЛ (Комісія ООН з права міжнародної торгівлі) “Про транскордонну неспроможність” від 15 грудня 1997 року, Регламентом Ради (ЄС) “Про провадження у справах про неплатоспроможність” від 29 травня 2000 року № 1346/2000 та інші) [9].

Так, при дотриманні гарантій учасників провадження у справі про банкрутство визначальною є стаття 1 Першого Протоколу від 20.03.1952 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, яка визначає, що кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном. Ніхто не може бути позбавлений своєї власності інакше як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом і загальними принципами міжнародного права [10, ст. 1].

2. *Закони України*. До законодавчих актів, що регулюють досліджувану сферу правовідносин, належать Конституція України, Цивільний кодекс України, Господарський кодекс України, Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або

визнання його банкрутом», Господарський процесуальний кодекс України, Закон України «Про міжнародне приватне право», Закон України «Про міжнародні договори України», Закон України «Про управління об'єктами державної власності», Закон України «Про особливості управління об'єктами державної власності в оборонно-промисловому комплексі».

Конституція України встановлює основні засади реалізації права власності: «Кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності. Право приватної власності набувається в порядку, визначеному законом. Громадяни для задоволення своїх потреб можуть користуватися об'єктами права державної та комунальної власності відповідно до закону. Ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності. Право приватної власності є непорушним. Примусове відчуження об'єктів права приватної власності може бути застосоване лише як виняток з мотивів суспільної необхідності, на підставі і в порядку, встановлених законом, та за умови попереднього і повного відшкодування їх вартості. Примусове відчуження таких об'єктів з наступним повним відшкодуванням їх вартості допускається лише в умовах воєнного чи надзвичайного стану. Конфіскація майна може бути застосована виключно за рішенням суду у випадках, обсязі та порядку, встановлених законом. Використання власності не може завдавати шкоди правам, свободам та гідності громадян, інтересам суспільства, погіршувати екологічну ситуацію і природні якості землі» (стаття 41).

Також норми Конституції України визначають основні засади функціонування судочинства в Україні [11].

В свою чергу, Цивільний кодекс України дає дефініцію понять «власність», «форми власності», «юридична особа», «ліквідація», «товариство» [12].

Господарський кодекс у главі 8 «Державні та комунальні унітарні підприємства» визначає види підприємств за формами власності та особливості їх правового статусу: містяться визначення підприємства, підприємницької діяльності, державного підприємства, державного комерційного підприємства, державного унітарного підприємства, казенного підприємства [13].

Однак, незважаючи на безумовну важливість та застосування норм Конституції України та Цивільного кодексу України у процедурі банкрутства державних підприємств, основними нормативно – правови-

ми актами, що визначають порядок та умови провадження у справі про банкрутство та відновлення платоспроможності фінансово неплатоспроможних підприємств, є Господарський кодекс України та Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом».

Так, Глава 23 Господарського кодексу України, що має назву «Визнання суб'єкта підприємництва банкрутом», присвячена питанням визначення поняття неспроможності суб'єкта підприємницької діяльності, критеріїв такої неплатоспроможності (стаття 203), визначення кола кредиторів та створення комітету кредиторів (стаття 210), заходам щодо запобігання банкрутству суб'єктів підприємництва (стаття 211), процедурам, що застосовуються до неплатоспроможного боржника (стаття 212), майновим активам боржника (стаття 213), державній політиці з питань банкрутства (стаття 214), відповідальності за порушення законодавства про банкрутство (стаття 215) [13].

Однак, спеціальним законодавчим актом, що регулює провадження у справах про банкрутство, є виключно Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», частиною 1 статті 2 якого встановлено, що провадження у справах про банкрутство регулюється цим Законом, Господарським процесуальним кодексом України, іншими законодавчими актами України [14, ст. 2].

Саме тому господарські суди, приймаючи рішення у справах про банкрутство, майже не здійснюють посилення на норми Господарського кодексу України, а керуються виключно нормами Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом».

До того ж, майже усі статті Господарського кодексу України, що присвячені банкрутству суб'єктів господарювання, є морально застарілими, вступають у колізію з нормами Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», суперечать сформованій судовій практиці та в повній мірі не відображають порядок провадження у справі про банкрутство.

Зокрема, статтями 205, 209 ГК України критерієм визнання боржника банкрутом є саме неспроможність за рахунок власного майна задовольнити кредиторські вимоги [13]. В той же час, частиною 3 статті 10 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» визначено, що справа про банкрутство порушується господарським судом, якщо безспірні вимоги кредитора

(кредиторів) до боржника сукупно становлять не менше трьохсот мінімальних розмірів заробітної плати, які не були задоволені боржником протягом трьох місяців після встановленого для їх погашення строку, якщо інше не передбачено цим Законом. Безспірні вимоги кредиторів – грошові вимоги кредиторів, підтверджені судовим рішенням, що набрало законної сили, і постановою про відкриття виконавчого провадження, згідно з яким відповідно до законодавства здійснюється списання коштів з рахунків боржника [14, ст. 10].

Отже, норми Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» встановлюють юридичний критерій неплатоспроможності, що полягає у безспірності кредиторських вимог, в той же час, як Господарський кодекс України визначає підставою неплатоспроможності саме економічний критерій, що полягає у недостатності майнових активів неплатоспроможного підприємства для задоволення кредиторських вимог.

Так, відповідно до частини 2 статті 210 ГК України у разі, якщо до одного боржника мають грошові вимоги одночасно два або більше кредиторів, вони утворюють збори (комітет) кредиторів відповідно до вимог закону [13, ст. 210].

В той же час, стаття 26 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», на відміну від наведеної вище норми ГПК України, не отожднює поняття зборів кредиторів та комітету кредиторів, визначаючи збори кредиторів як колегіальний орган, в якому мають право брати участь усі кредитори, включені судом до реєстру кредиторських вимог, а комітет кредиторів – як представницький орган усіх кредиторів, учасників якого обирають збори кредиторів.

Крім того, відповідно до частини 1 статті 26 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» учасниками зборів кредиторів боржника з правом вирішального голосу є конкурсні кредитори, визнані господарським судом та внесені до реєстру вимог кредиторів. Тобто, норми вказаного Закону жодним чином не обмежують мінімальну кількість кредиторів у справі про банкрутство, що необхідна для скликання зборів кредиторів чи утворення комітету кредиторів [14, ст. 26].

Так, автор цієї статті виконував повноваження ліквідатора Державного сільськогосподарського підприємства «Хортиця» по справі №25/9, що перебуває у провадженні Господарського суду Запорізької області. В межах даної справи єдиним учасником зборів

кредиторів та зборів комітету кредиторів було Відкрите акціонерне товариство «Запоріжжяобленерго», яке і приймало процесуально значимі рішення по справі, що приймалися до відома судом. З огляду на законність прийнятих комітетом кредиторів рішень жодних сумнівів у правильності таких рішень за участю одного учасника у суду не виникало.

Слід звернути також увагу на більш істотні підстави для виключення зі складу Господарського кодексу України глави 23 України, що має назву «Визнання суб'єкта підприємництва банкрутом», оскільки, як відомо, господарське право є галуззю матеріального, а не процесуального права. В той же час, включення до складу основного кодифікованого акта, що регулює господарські правовідносини, таких процесуальних норм, як визначення передумов для порушення провадження у справі про банкрутство, передумови для скликання зборів кредиторів та формування комітету кредиторів, процедури, що застосовуються до боржника, є суто процесуальними нормами, що є нелогічним та порушує загальноприйняті наукові концепції теорії держави і права, господарського та цивільного права.

Навпаки, норми Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» такі протиріччя не створюють, оскільки, на думку авторів, враховуючи те, що банкрутство є складним міжгалузевим інститутом, ідея його прийняття як раз і полягала в тому, щоб включити до нього як матеріальні, так і процесуальні норми.

В Україні 19 січня 2013 року набрала чинності нова редакція Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», що була прийнята Верховною Радою України 22 грудня 2011 року. Нова редакція вказаного Закону закріплює низку новел, частина з яких стосується особливостей банкрутства державних унітарних підприємств, а також господарських товариств, у статутному капіталі яких є певна частка державної власності.

Із аналізу нової редакції Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» щодо банкрутства державних підприємств, слід дійти висновку, що за можливістю та особливостями банкрутства всі державні підприємства можна поділити на такі групи:

- казенні підприємства – вони не можуть бути визнані банкрутами, оскільки до них Закон як не застосовувався, так і незастосовується (ч. 5 ст. 2 Закону);

- державні комерційні підприємства та підприємства (господарські товариства), у статутному капіталі яких частка державної власності перевищує 50 відсотків – вони можуть визнаватись банкрутами зарахуванням особливостей, передбачених ст. 96 Закону;

- господарські товариства, у статутному капіталі яких частка державної власності складає 50 відсотків або менше – вони можуть визнаватись банкрутами в загальному порядку;

- особливо важливі для економіки держави підприємства. До такої категорії підприємств законодавець включив гірничі підприємства (гірничодобувні підприємства, шахти, рудники, копальні, кар'єри, розрізи, збагачувальні фабрики, шахтовуглебудівні підприємства), у статутних капіталах яких частка держави становить не менше ніж 25 відсотків і продаж акцій яких розпочався, а також підприємства паливно-енергетичного комплексу, які беруть участь у процедурі погашення заборгованості на умовах, визначених Законом України «Про заходи, спрямовані на забезпечення сталого функціонування підприємств паливно-енергетичного комплексу». Якщо відносно першої категорії містяться положення про те, що справи про банкрутство відносно них можуть бути порушені не раніш як через один рік від початку виконання плану приватизації, крім тих, що ліквідуються за рішенням власника; справи про банкрутство щодо них не порушуються з дня набрання чинності Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» до 1 січня 2015 року, крім тих, що ліквідуються за рішенням власника; справи про банкрутство, порушені після 1 січня 2000 року, підлягає припиненню, крім тих, що ліквідуються за рішенням власника, то банкрутство другої категорії підприємств здійснюється з урахуванням особливостей, визначених Законом України «Про заходи, спрямовані на забезпечення сталого функціонування підприємств паливно-енергетичного комплексу», до 1 січня 2016 року.

Однією з найголовніших особливостей нової редакції Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» стало скасування відповідно до п.п. 9 п. 7 Розділу X Закону мораторію на примусову реалізацію майна державних підприємств, який встановлювався абзацом 3 статті 2 Закону України «Про введення мораторію на примусову реалізацію майна». Цей мораторій, що існував з початку 2002 року, унеможлилював визнання банкрутом, відкриття ліквідаційної процедури і приму-

сову реалізацію майна державних підприємств та господарських товариств, у статутних капіталах яких частка держави становить не менше 25 відсотків.

Особливості банкрутства державних підприємств та підприємств, у статутному капіталі яких частка державної власності перевищує 50 відсотків, встановлює стаття 96 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом». Так, в частинах 6-9, 12 і 14 ст. 96 Закону визначені роль та повноваження Кабінету Міністрів України та органів, уповноважених управляти державним майном, в сфері запобігання банкрутству державних підприємств та у провадженні у справах про їх банкрутство.

Порушення провадження у справі про банкрутство за заявою боржника не припиняє повноважень органу управління майном боржника (ч. 6), органи, уповноважені управляти державним майном, в особі уповноважених представників залучаються господарським судом до участі в справі про банкрутство (ч. 7), вони можуть брати участь з правом дорадчого голосу у зборах кредиторів та роботі комітету кредиторів (ч. 8), за участю таких органів господарський суд призначає керуючих санацією та ліквідаторів державних підприємств (ч. 9), їм надсилаються копії судових рішень у провадженнях у справах про банкрутство (ч. 14).

Особливо слід звернути увагу на вирішальні повноваження вищезгаданих органів у судових процедурах банкрутства, що закріплені в ч. 12 ст. 96 Закону. Ця норма передбачає, що плани санації, мирові угоди та переліки ліквідаційних мас та зміни і доповнення до них у справах про банкрутство державних підприємств або підприємств, у статутному капіталі яких частка державної власності перевищує 50 відсотків, підлягають погодженню з органом, уповноваженим управляти державним майном.

Відповідно до ч. 13 ст. 96 Закону початкова вартість майна, майнових прав державних підприємств у будь-якому разі визначається відповідно до Закону України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні».

Ще однією істотною новелою Закону стало запровадження «досудової санації боржника» та встановлення особливостей такої санації щодо державних підприємств. Так, ч. 6 ст. 5 Закону встановлює, що санація державних підприємств до порушення справи про банкрутство провадиться за рахунок коштів Державного бюджету України, державних підприємств та інших джерел фінансування. Обсяг коштів

для проведення санації державних підприємств за рахунок коштів Державного бюджету України щороку встановлюється законом про Державний бюджет України.

Умови та порядок проведення санації державних підприємств до порушення справи про банкрутство за рахунок інших джерел фінансування погоджуються із суб'єктом управління об'єктами державної власності у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Санація державних підприємств до порушення справи про банкрутство провадиться за загальними правилами, передбаченими в ст. 6 Закону [14].

Підзаконні нормативно-правові акти. До таких нормативно-правових актів можна віднести Постанови КМУ № 38 від 30 січня 2013 року «Про затвердження Порядку погодження умов і порядку проведення санації державних підприємств до порушення провадження у справі про банкрутство за рахунок небюджетних джерел фінансування» [15], №339 від 15 травня 2013 року «Про реалізацію статті 85 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» [16], №244 від 01 квітня 2013 року «Про затвердження Порядку відчуження у процедурі санації майна боржника шляхом заміщення активів» [17], накази Міністерств та органів управління майном боржника про затвердження порядку погодження планів санації, мирових угод, переліків ліквідаційної маси, порядок вибору організатора аукціону та проведення прилюдних торгів та інші нормативно-правові акти.

Рішення Європейського суду з прав людини. Згідно з частиною 1 статті 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» суди застосовують при розгляді справ Конвенцію та практику Суду як джерело права [17, ст. 17]. Автори статті, аналізуючи рішення господарських судів у справах про банкрутство державних підприємств, відзначають позитивну тенденцію судових органів, що полягає у посиленні у прийнятих ними рішеннях на Рішення ЄСПЛ, зокрема, в контексті реалізації передбачених Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод прав на мирне володіння своїм майном, доступ до правосуддя, розгляд справи у розумні строки тощо. Саме тому Рішення ЄСПЛ формуються як джерела правозастосовної діяльності і при розгляді справ про банкрутство та виокремлюються авторами в окрему групу джерел права.

Постанови Верховного Суду України. За приписами частини 3 статті 82 ГПК України при виборі і застосуванні правової норми до спірних правовідносин суд враховує висновки Верховного Суду України, викладені у постановах, прийнятих за результатами розгляду заяв про перегляд судового рішення з підстав, передбачених пунктами 1 і 2 частини першої статті 111-16 цього Кодексу [19]. Отже, здійснюючи аналіз застосування правових норм судами України про розгляді справ про банкрутство державних підприємств та із урахуванням статті 82 ГПК України автори даної статті висловлюють свою позицію з приводу того, що фактично Постанови Верховного Суду України є правовими прецедентами, які використовуються судами України при вирішенні аналогічних спорів. Аналіз даних постанов Верховного Суду України має окреме перспективне наукове та практичне значення.

Правотворчість Вищого господарського суду України. Одним із недоліків нової редакції Закону України “Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом”, на думку авторів цієї статті, є делегування Вищому господарському суду України повноважень щодо здійснення не властивої судовій гілці влади правотворчої діяльності у сфері банкрутства. Як наслідок, на цей час правове регулювання досліджуваної теми фактично здійснюється, зокрема, Постановою Пленуму ВГСУ від 17.12.2013 № 15 «Про затвердження Положення про порядок проведення санації до порушення провадження у справі про банкрутство», що прийнята відповідно до статей 5, 6 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», яка встановлює порядок та умови досудової санації, що суперечить зазначеним нормам Закону, однак є обов’язковими в силу безпосередніх вказівок цих же норм [20].

Також чином, на цей час є і Постанова Пленуму ВГСУ від 14.07.2016 №8 «Про затвердження нової редакції Положення про автоматизовану систему з відбору кандидатів на призначення арбітражного керуючого у справах про банкрутство», яка прийнята відповідно до частини 1 статті 114 Закону та додатково погоджена із Міністерством юстиції, що виконує повноваження державного органу з питань банкрутства [21]. Це, на думку авторів, також потребує окремого наукового та практичного обговорення, оскільки прийняття виконавчим та судовим органом спільного акта, що має ознаки нормативно-правового, свідчить про порушення принципу поділу влади та незалежності її окремих гілок.

Судова практика господарських судів апеляційної та касаційної інстанцій: інформаційні листи, узагальнення, роз'яснення, постанови Пленуму ВГСУ, судові рішення в аналогічних справах. На жаль науковці, які займаються дослідженням проблематики правового регулювання банкрутства в Україні, як правило, не виділяють судову практику судів вищих інстанцій як джерело права. Однак, автори, аналізуючи судові рішення та здійснюючи практичну діяльність, відзначають те, що Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» залишають поза вирішенням значне коло проблемних питань у справах про банкрутство. А тому суди, будучи заінтересованими в тому, щоб винесене ними рішення було залишене без змін судами вищих інстанцій, досить часто підсилюють свою правову позицію посиленням на інформаційні листи, узагальнення, роз'яснення, постанови Пленуму та постанови Вищого господарського суду України, а іноді, – і на постанови апеляційних судів за відсутності сформованої практики ВГСУ з певного питання. Тому правозастосовна діяльність судів дає підстави стверджувати також про необхідність виділення судової практики господарських судів апеляційної та касаційної інстанцій в окреме джерело права.

Таким чином, окреслені вище проблемні питання колізійності законодавства у сфері правового регулювання банкрутства державних підприємств, незначний ступінь наукової розробки даної тематики та відсутність тісного зв'язку існуючих наукових розробок із правозастосовною діяльністю свідчить про перспективність подальших наукових досліджень цієї теми.

Бібліографічний список:

1. Малюська Д. Довго, дорого, неефективно: процедура банкрутства у сучасних реаліях України [Електронний ресурс] / Д. Малюська. – Режим доступу: <http://brdo.com.ua/analytics/dovgo-dorogo-neeefektyvno-protsedura-bankrutstva-u-suchasnyh-realiyah-ukrayiny/>.
2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності : Закон України від 15 листопада 2011 р. №4025-VI // Офіційний вісник України. – 2011. – №98 – Ст. 3570.
3. Романська О. Аналіз статистичних показників розвитку підприємництва в Україні у 2015 році [Електронний ресурс] / О. Романська. – Режим доступу: <http://platforma-msb.org/analiz-statystychnyh-pokaznykiv-rozvytku-pidpryyemnytstva-v-ukrayini-u-2015-rotsi/>.
4. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. Частка державного сектору у складі економіки за I півріччя 2017 року [Електронний

- ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&tag=UpravlinniaDerzhavnimSektoromEkonomikiIls>.
5. Джунь В. В. Теоретико-прикладні проблеми реформування законодавства України про банкрутство : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.04 / В. В. Джунь. – К., 2009. – 499 с.
 6. Титова О. В. До питання про банкрутство державних підприємств та підприємств з державною часткою власності / О. В. Титова // Правничий часопис Донецького університету. – 2013. – № 1. – С. 91–97.
 7. Грек Б. М. Банкрутство. Цивільний та кримінально-правовий аспекти : монографія / Б. М. Грек. – К. : Прецедент, 2006. – 303 с.
 8. Гордієнко В. В. Кримінальна відповідальність за доведення до банкрутства : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / В. В. Гордієнко. – Львів, 2012. – 41 с.
 9. Ніколаєв І. Транскордонне банкрутство – реакція на глобалізацію економічних процесів [Електронний ресурс] / І. Ніколаєв. – Режим доступу: <http://commercialaw.com.ua/attachments/article/255/2013-02-25%20Presentation%20BANKR%20Транскордонне%20банкрутствоFINAL.pdf>.
 10. Протокол до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/994_535.
 11. Конституція України від 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
 12. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40-44. – Ст. 356.
 13. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року № 436-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18-22 – Ст. 144.
 14. Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» з останніми змінами, внесеними Законом України № 1983-VIII від 23.03.2017 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2343-12/print>.
 15. Про затвердження Порядку погодження умов і порядку проведення санації державних підприємств до порушення провадження у справі про банкрутство за рахунок небюджетних джерел фінансування: Постанова Кабінету Міністрів України від 30 січня 2013 року № 38 Київ // Офіційний вісник України. – 2013. – 08 лютого (№ 8).
 16. Про реалізацію статті 85 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» : Постанова Кабінету Міністрів України від 15 травня 2013 року № 339 Київ // Офіційний вісник України. – 2013. – 28 травня (№ 37).
 17. Про затвердження Порядку відчуження у процедурі санації майна боржника шляхом заміщення активів : Постанова Кабінету Міністрів України від 01 квітня 2013 року № 244 Київ // Офіційний вісник України. – 2013. – 23 квітня (№ 29).

18. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23 лютого 2006 року № 3477-IV // Голос України. – 2006. – № 62 (05 квітня 2006 року).
19. Господарський процесуальний кодекс України від 06 листопада 1991 року № 1798-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 6 – Ст. 56.
20. Постанова Пленуму Вищого господарського суду України від 17.12.2013 № 15 «Про затвердження Положення про порядок проведення санації до порушення провадження у справі про банкрутство» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0015600-13/print>.
21. Постанова Пленуму Вищого господарського суду України від 14.07.2016 № 8 «Про затвердження нової редакції Положення про автоматизовану систему з відбору кандидатів на призначення арбітражного керуючого у справах про банкрутство» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0008600-16/print>.

В статье рассмотрены особенности правового регулирования банкротства государственных предприятий в Украине, осуществлен анализ и раскрыто соотношение правовых норм, регулирующих процедуру банкротства государственных предприятий, сгруппированы источники правового регулирования банкротства государственных предприятий с их иерархией и осуществлено их краткое рассмотрение, высказано авторские предложения по совершенствованию действующего законодательства в сфере правового регулирования банкротства государственных предприятий в Украине и необходимости дальнейшего теоретического освидения правового регулирования процедуры банкротства государственных предприятий.

In article features of legal regulation of bankruptcy of the state enterprises in Ukraine are considered, the analysis is carried out and the ratio of the precepts of law regulating the procedure of bankruptcy of the state enterprises is opened, sources of legal regulation of bankruptcy of the state enterprises with their hierarchy are grouped and their short consideration is carried out, stated author's suggestions for improvement of the current legislation in the sphere of legal regulation of bankruptcy of the state enterprises in Ukraine and need further theoretical освидения legal regulation of the procedure of bankruptcy of the state enterprises.

Стаття надійшла до редколегії 29.09.2017